

Moravská zemská knihovna v Brně

HISTORICKÉ FONDY
MORAVSKÉ ZEMSKÉ KNIHOVNY V BRNĚ

Zpráva o řešení výzkumného záměru MK00009494301
řešeného Moravskou zemskou knihovnou v Brně

Průběžná zpráva za rok 2007

Ing. Petr Žabička
a kolektiv

Brno, 14.12.2007

A Konstatační část (rešerše, současný stav, vstupní data)

Rok 2007 byl čtvrtým rokem řešení výzkumného záměru, tato roční zpráva je tedy čtvrtá v pořadí. V jednotlivých bodech proto navazuje na předešlé zprávy, které jsou zveřejněny na adrese <http://www.mzk.cz/projekty/histfondy/> společně s dalšími informacemi o výzkumném záměru.

Práce na řešení výzkumného záměru plynule pokračovaly ihned od počátku kalendářního roku. V letošním roce nedošlo k zásadním změnám v řešitelském týmu, změny jsou ale plánovány pro rok 2008 díky předpokládanému návratu Mgr. Jitky Machové z rodičovské dovolené.

Katalogizace

V oblasti zpracování historických fondů bylo možné navázat na práci odvedenou v předešlém roce. V této době dosažené výsledky jsou shrnuty v Příloze 1 roční zprávy za rok 2006.

Jak již bylo zmíněno v loňské zprávě, katalogizace všech typů dokumentů probíhá ve formátu MARC21, výjimku tvoří jen nehudební rukopisy, kde je primárním katalogizačním formátem formát MASTER jako plnohodnotný zdroj informací o dokumentu a v databázi historických fondů (MZK03) se nachází pouze velmi stručný záznam, který by měl fungovat jen pro registraci dokumentu v knihovním systému. Ve všech případech jde v případě historických fondů o tzv. exemplářový popis. Vhodnou nadstavbou pro takto koncipovanou databázi může být pak struktura na bázi FRBR, jemuž byla věnována i letošní konference Cataloguing, která se v únoru 2007 konala v Reykjavíku. Zazněly tam mimo jiné i zajímavé příspěvky popisující přístup k řešení požadavků kladených FRBR na bibliografické záznamy. Zajímavý byl zejména rozdíl v přístupu výrobců knihovních systémů. Firma VTLS¹, dodavatel systému Virtua, dělí standardní katalogizační záznam na několik částí podle příslušnosti jednotlivých údajů k různým úrovním hierarchie FRBR (včetně podpory reverzních hierarchií), zatímco firma ExLibris, dodavatel knihovního systému Aleph, sází na nový, nadstavbový nástroj (Primo) a do knihovního systému jako takového

¹ http://www.congress.is/cataloguing2007/fyrirlestrar/John_Espley.ppt

nezasahuje². Nevýhodou systému Primo je jeho poměrně vysoká cena a to, že systém Aleph sám pak není daným směrem rozvíjen, protože se předpokládá, že si zájemci koupí systém Primo.

Zajímavá je z tohoto hlediska i nedávno k veřejnému připomínkování vydaná zpráva kongresové knihovny „Report on the Future of Bibliographic Control“³, která konstatuje, že FRBR je zatím v praxi ne dostatečně otestovaná teoretická koncepce, vyžadující další testování nad skutečnými daty a z níž je nejvíce prověřeno právě seskupování na úrovni díla („Work“). Toto seskupování je možné kvalitně realizovat zejména tehdy, když jsou pro daná díla k dispozici názvové autority (unifikované názvy, autority typu autor/název). MZK začala s autoritami typu autor/název pracovat v letošním roce.

V roce 2006 došlo v MZK k přechodu na novou verzi Alephu (verze 16). Nová verze Alephu přinesla vedle optimalizace některých činností i určité problémy, spojené i s vyššími hardwarovými nároky (minimální rozlišení monitoru 1024x768) a striktním požadavkem na provoz pod operačním systémem Windows XP, což si vyžádalo obměnu části pracovních stanic. Tato obměna pokračovala v menší míře i v tomto roce, protože v pololetí 2008 předpokládáme přechod na Aleph verze 18.

Digitalizace

V oblasti digitalizace rutinně používáme zařízení Atlas pro digitalizaci vázaných předloh, v případě digitalizace grafík a map menších rozměrů můžeme využít též deskových scannerů, jejichž nevýhodou oproti zařízení Atlas vybavenému digitálním fotoaparátem je zejména nižší rychlost, výhodou je však možnost dosažení vyššího rozlišení a lepší rovinnost předlohy. K dispozici máme nejen v loňském roce zmíněné levné stolní scannery HP 4670, Mustek ScanExpress A3 a Plustek OpticBook 3600 ale i digitální kopírovací a tiskový stroj Minolta Bizhub C350, jehož výhodou je nejen velmi rychlé skenování do formátu A3 (s volitelným ukládáním na server pomocí protokolu ftp), ale i rychlý duplexní podavač. Toto zařízení je ovšem použitelné zejména pro volné listy, jak je i z jeho popisu zřejmé. Lze jej sice použít pro rychlé

² http://www.congress.is/cataloguing2007/fyrirlestrar/Judy_Levi.ppt

³ <http://www.loc.gov/bibliographic-future/news/lcwg-report-draft-11-30-07-final.pdf>

naskenování novodobých knih, kterým byla (dočasně) odstraněna vazba, tento přístup ale samozřejmě není možné aplikovat na historické fondy.

Z oblasti levných scannerů se zajímavou jeví zpráva o připravovaném modelu scanneru **Plustek** Opticbook 4600, který by měl skenovat stránku za 3.2 sekundy oproti 7 sekundám u modelu 3600. Výhodou nového modelu je i stojan, který jej drží nakloněný tak, aby bylo skenování co nejsnadnější.

Z knižních skenerů o něco vyšší cenové úrovně stojí za zmínku výrobky thajské firmy **Atiz**: BookDrive DYI a BookSnap, které jsou zajímavé tím, že využívají ke snímání pootevřené knihy shora dva fotoaparáty Canon (každý fotoaparát snímá jednu ze stránek). Jsou tak s cenou cca 40.000 Kč za zařízení BookSnap bez fotoaparátů přímou konkurencí zařízení Atlas naší firmy Elsys.

Velmi zajímavá je i informace o nových modelech knižních skenovacích robotů. ScanRobot vyvinutý firmou **Treventus Mechatronics** dosahuje rychlosti až 25 stran za minutu a je nasazen například v digitalizačním centru Bavorské státní knihovny.

Dalším hráčem na poli knižních robotů je firma **Qidenus**, která nabízí jednak samostatný robotický scanner QiScan RBSpro, ve kterém jsou obě stránky částečně otevřené knihy také snímány současně ze dvou míst digitálním fotoaparátem a odpadá tak nutnost mechanického řešení, které používá ve svém jedním fotoaparátem vybaveném robotu například americká firma Kirtas. Dalším zajímavým modelem je pak samostatný systém na otáčení stran Qidenus RBSmodule, který je dodáván jako doplněk ke scannerům firmy Zeutschel. Oba produkty firmy Qidenus mají stejnou teoretickou kapacitu jako ScanRobot, tedy cca 1500 stran za hodinu.

Spolupráce

V letošním roce došlo k navázání mnoha kontaktů s našimi i zahraničními projekty a pracovišti. Byla například poskytnuta konzultace týkající se digitalizace a zpřístupnění sbírky starých map Historického ústavu AV ČR, významné mezinárodní kontakty pak byly navázány na druhém workshopu ICA (Mezinárodní kartografická asociace) v Athénách a na prvním workshopu projektu DIGMAP v Lisabonu. Opomenout nelze ani seminář CASLIN 2007 ve Stupavě, členem jehož programového výboru byl letos i Petr Žabička ani mezinárodní konferenci IGeLU, která byla letos pořádána Moravskou zemskou knihovnou a na níž se část řešitelů výzkumného záměru organizačně a částečně i programově podílela. Zajímavé informace pak přinesla i digitalizační konference v Jasně.

EOD

V oblasti digitalizace to byl zejména projekt Ebook on Demand (EOD), financovaný grantem z programu EU e-TEN. Tento projekt buduje evropskou síť knihoven, kterým poskytuje infrastrukturu pro plně online provozování služby digitalizace na vyžádání. Z toho plynou dvě výhody: uživatelé mohou jednak svými penězi hlasovat pro to, který dokument bude digitalizován přednostně a jednak mohou provést prostřednictvím centra EOD objednávku i platbu online.

DIGMAP

K významným pokrokům došlo v oblasti zpřístupňování starých map. V závěru roku jsme díky možnosti zúčastnit se workshopu projektu DIGMAP dostali možnost blíže se seznámit s tímto projektem i s jeho členy a díky přednášce Mgr. Petra Přídala jsme naopak my mohli seznámit účastníky s dosavadními výsledky výzkumného záměru MZK i s budoucími plány jak výzkumného záměru, tak připravovaného projektu VaV Staré mapy online.

Hlavním cílem projektu DigMap je vytvoření automatizovaného systému vytvářejícího geografická metadata na základě již existujících informací, především pak bibliografického záznamu, pomocí geografického tezauru a strukturovaného sémantického indexu geografických míst a oblastí. Tyto služby (pravděpodobně ve

formě web services) hodlají dále i udržovat stejně jako geografický gazetteer (založený primárně na geonames.org).

Dále se snaží prozkoumat automatizované metody rozpoznávání geometrických útvarů ve starých mapách, především za účelem upřesnění geo indexu a jejich záměrem je indexovat i části dokumentů (map) samostatně. Takto vytvořené automatizované nástroje chtějí aplikovat na dokumenty dostupné skrze Evropskou digitální knihovny. Projekt se zabývá i tvorbou nástrojů na přímé určení georeference na základě lícovacích bodů (GCP). Funkční a prototyp podobného nástroje má již hotový Jan Hartmann, profesor z University of Amsterdam.

Google

V souvislosti s výzkumným záměrem stojí za zmínku především rozšíření Google Earth o podporu umisťování fotografií a vedut (viz. příloha 6) a o časovou osu. Na Google Earth již svá data začala umisťovat i iniciativa ECAI (Electronic Cultural Atlas Initiative). Jedním z důvodů tohoto kroku může být i to, že systém TimeMap se v posledních letech téměř nevyvíjí a stále ještě nejsou volně dostupné jeho zdrojové kódy.

V oblasti digitalizace knih začíná přinášet pro nás zajímavé výsledky jak Google sám (ačkoli Google zatím v ČR nedigitalizuje, mnoho českých knih bylo již digitalizováno v rámci digitalizace fondů zahraničních knihoven), tak další firmy. Například firma Sun Microsystems představila letos dvě zařízení: server „Thumper“, který je osazen pozicemi pro 48 disků velikosti až 1 TB (tj. celkem max. 48 TB) a který v rozvaděči zabere jen 4U (175 mm) místa a systém „Honeycomb“, který je speciálně vyvinut pro účely dlouhodobého uchovávání dat. Tento systém sestává z buněk o jednom řídicím serveru, aktivních prvcích a 16 úložných serverech, z nichž každý má úložnou kapacitu 2TB (4x 500 GB). Každá buňka systému je rovnocenná s ostatními a celý systém je velice odolný proti výpadkům jednotlivých komponent. Dokumenty se do systému ukládají spolu s metadaty a jdou identifikovány jednoznačným identifikátorem objektu. Odpadají ta všechny problémy spojené se správou souborových systémů, názvovými konvencemi apod. V současnosti je tento systém

podporován systémy Fedora, DSpace, EPrints a VTLS. Knihovny oxfordské univerzity jej využijí jako úložiště pro dokumenty z jejich fondu, digitalizované Googlem.

TMS (Tile Map Service)

Na jaře 2007 byla finalizována specifikace standardu TMS (Tile Map Service). Jde o standard který je obdobou známého Zoomify s těmito hlavními rozdíly:

- Všechny dlaždice jsou stejně velké (256x256 bodů). Krajní dlaždice jsou také této velikosti, ale mohou být zčásti průhledné.
- Pracuje se primárně s formátem png (který na rozdíl od jpg podporuje průhlednost a je bezztrátový a proto vhodný pro další manipulace včetně kartografických reprojekcí). Pro snížení objemu přenášených dat je možné vnitřní png dlaždice nahradit formátem jpg.
- Oproti Zoomify jsou dlaždice jinak řazeny.
- Je definována volitelná vazba velikosti dlaždic na měřítko mapy. Díky tomu je možné snadno integrovat jednotlivé zdroje dat.

GDAL2Tiles

Díky získání grantu v rámci Google Summer of Code mohl Petr Přidal vyvinout program GDAL2Tiles, který doplňuje knihovnu GDAL (<http://www.gdal.org/>), používanou pro transformace a reprojekce rastrových geoprostorových formátů, o možnost generování dlaždicových struktur podle specifikace TMS. Zároveň generuje pro každou mapu html prohlížečky založené na OpenLayers a Google Maps, a kml soubor pro Google Earth. GDAL2Tiles je nyní součástí distribuce GDAL. Výhodou map zpřístupněných pomocí GDAL2Tiles je to, že mohou být snadno zintegrovány do existujících GIS systémů například prostřednictvím proxy WMS služby, která může být poskytována centralizovaně mnoha menším poskytovatelům TMS dat. Nástroj GDAL2Tiles bude v MZK využíván při zpřístupňování digitalizovaných map.

Kramerius

Moravská zemská knihovna zprovoznila na svém serveru v letošním roce systém Kramerius, který je nyní používán pouze pro zpřístupnění digitalizovaných Lidových

Novin, nabízí se však i možnost jeho vývoje v souladu s cíli tohoto výzkumného záměru.

ADAM

Díky spolupráci s Národní knihovnou získala MZK možnost využívat pro zpřístupnění digitálních objektů spojených s bibliografickým záznamem rozšiřující modul Alephu, nazvaný ADAM (Aleph Digital Asset Module – viz. příloha 7). Tento modul by mohl usnadnit zpřístupnění některých kategorií digitálních objektů (titulní strany, exlibris nebo i plné dokumenty).

B Analytická část (vlastní řešení, přínos řešitele, posun znalostí)

Zpracování

V letošním roce pokračovaly plynule práce na zpracování fondu (viz. příloha 1). Ke 13.12.2006 bylo v databázích MZK zpracováno celkem 50.338 záznamů, k 9.12.2007 už to je 65.922 bibliografických záznamů. Přesto, že nebyl v letošním roce dokončen žádný významnější logický celek, došlo k pokroku, který pravděpodobně umožní v příštím roce dokončit hned několik důležitých celků: prvotisky, staré tisky kmenového fondu, mapy a hudební tisky.

Mapy

Mapová sbírka B. P. Molla, jeden z největších mapových souborů uložených ve fondech českých veřejných knihoven, byl v uplynulém roce ze své převážné části zkatalogizován. Konkrétně se jednalo o ca 3200 katalogizačních záznamů map a 3800 záznamů grafických listů. U grafik je však celkový počet zpřístupněných jednotlivin vyšší, protože se často jedná o přitisky katalogizované společně v jednom záznamu.

Charakter sbírky je určen především osobností jejího zakladatele a tvůrce – brunšvického vyslance u rakouského císařského dvora ve Vídni Bernarda Pavla Molla (1697-1780). Nobilitovaný syn z jihoněmecké farářské rodiny se díky svým schopnostem (a výhodnému sňatku) stal typickým reprezentantem úřednické šlechty talárů poloviny 18. století. Tomu odpovídaly i jeho zájmy směřující do oblasti technických věd, mimo jiné kartografie. Protože se jedná o soubor vytvořený jednou osobou, určující pro její charakter je období aktivní sběratelské činnosti jejího tvůrce vymezené lety 1748-1756. Tehdy vznikla zásadní část celého komplexu, který byl průběžně během pořádání doplňován až do autorovy smrti. Dobou vzniku převážné části souboru jsou léta 1650-1750 (přes 5500 katalogizačních záznamů). Jedná se o ca 80 % materiálu zpřístupněného v roce 2007.

Složení a struktura sbírky byly dány dobovým přístupem k danému materiálu. Vnitřně je členěna na dvě hlavní části – Atlas Austriacus zahrnující rakouské, nizozemské, české, uherské a italské země a Atlas Germanicus zachycující území Svaté říše římské. Vzorem pro podrobnější dělení byla jedna z map předního německého vydavatele map

18. století Johanna Baptisty Homanna. Jedná se v podstatě o věcné teritoriální členění do signatur podle jednotlivých zemí. Každá z nich obsahuje soubor vedut, vztahujících se k dílčím lokalitám na daném území (hlavnímu městu pak zvláště), soubory map území jako celku i jeho částí, a v neposlední řadě také plány bojišť a vojenských operací, které se odehrály v daném prostoru. Během roku 2007 byly zkatalogizovány zbývající signatury VII-XIX a XXIV-XLV Rakouského atlasu, z Německého atlasu potom signatury I-X (z celkových XXIV) (viz. příloha 2). Zpracování celé sbírky bude tedy pravděpodobně dokončeno v prvním pololetí 2008.

Mapová část sbírky, která dala jméno celému souboru, zahrnuje průřez zejména francouzskou, německou a nizozemskou mapovou tvorbou, z menší části také italskou a uherskou. Mezi osobnostmi tvůrců nechybí žádný z významných představitelů dobové kartografie – hojně jsou zastoupena díla nizozemských Visscherů, pařížských Sansonů, Delislů, Nicolase De Fer, firmy Covens & Mortier, norimberských Homannů a Christopha Weigela, augsburských Seutterů a Bodenehrů a mnohých dalších. Četná vydání jsou doplněna hodnotnými alegorickými mědirytinami, i samotné názvové kartuše často dosahují vysoké umělecké úrovně. Mimo samostatné mapy se zde vyskytují i celé mapové soubory, některé mapy byly původně součástí větších atlasů. Speciálními celky jsou mapy vodních toků – zejména Dunaje a Rýna. Mnoho plánů zachycuje, v souladu se zájmy tvůrce sbírky o techniku, pozice armád při významných vojenských střetech 17. a 18. století. Zvláštní pozornost si zasluhují rukopisné mapy bitev a plány obléhání měst. Některé z nich jsou prokazatelně kopiemi tištěných map, u jiných se pravděpodobně jedná o unikáty. Jde především o díla z období válek o španělské a rakouské dědictví v severní Itálii a dále o mapy z turecké fronty v Uhrách a na Balkáně.

Druhou stěžejní část Mollovy mapové sbírky tvoří soubory vedut a rytin významných budov, řazené podle územní příslušnosti do společných signatur s mapami. Jedná se o rozsáhlý reprezentativní průřez evropskou grafikou tohoto typu od 16. do 18. století. Poměrem největší část zabírají rytiny měst z frankfurtské dílny rodiny Merianů ze 17. století, původně součástí monumentálního mnohasvazkového *Theatra Europea*. Významně jsou zastoupeny práce dílny rodiny Bodenehrů z Augsburgu z počátku 18. století nebo Georga Brauna z konce 16. století. V první polovině 18. století nahradily

do té doby oblíbené veduty zámků a měst soubory vyobrazení konkrétních staveb. Zejména byly vydávány reprezentativní celky věnované šlechtickým a panovnickým palácům a jejich zahradám, někdy i s pohledy do interiérů. Druhou skupinu tvořily církevní stavby s rytinami kostelů a klášterních komplexů. Jmenovitě se jedná o práce Friedricha Bernarda Wenera, Johanna Delsenbacha, Salomona Kleinera nebo Gerarda Valka, ale i mnohých jiných. V mapových rámech nebo i na samostatných listech jsou dochována vyobrazení partnerských dvojic z různých společenských vrstev obyvatelstva. Kromě statických obrazů doplněných pouze figurální stafáží byly zkatalogizovány i rytiny zobrazující konkrétní události (pohřeb švédské královny Kristiny, přemísťování obelisku na náměstí sv. Petra ve Vatikánu). Rázovitou částí odlišující Mollovu sbírku od obdobných celků jsou potom soubory kreseb zahrnované pod autorský pseudonym *Geyer*. Jedná se většinou o umělecky nepřiliš vydařená vyobrazení ať skutečných nebo fiktivních míst. Vyskytují se především v Rakouském atlase a tematicky je možné je rozčlenit do několika skupin – ponejvíce se jedná o zachycení důlních děl, plánů měst, šlechtických sídel, a různých antických památek.

Jak mapy, tak grafiky jsou složeny na jednotný formát ca 55 x 65 cm. Pokud se jedná o díla menšího rozměru, jsou podlepena papírem téže velikosti, často se zřetelným filigránem. Velká část map je dobově kolorována, podobně jako rozměrnější veduty. Největší z map jsou druhotně podlepeny plátnem. Relativně časté jsou také mapy slepené z původně samostatných mapových listů. Většina map i grafik je dochována ve velmi dobrém stavu, lehce poškozeny jsou jen některé počáteční a koncové listy jednotlivých souborů.

Základní pomůckou pro katalogizaci byl katalog Karla Kuchaře a Anny Dvořákové *Mapová sbírka B. P. Molla v Univerzitní knihovně v Brně* a původní strojopisné katalogizační lístky, ze kterých Kuchař vycházel. Mnohé informace však bylo možné upřesnit díky knihovnickým databázím přístupným v síti Internet. Byla využívána především souborná báze historických map německých knihoven IKAR, provozovaná Státní knihovnou v Berlíně. Dále bylo nahlíženo do rakouského souborného katalogu a bází Francouzské a Britské národní knihovny. Velkou pomoc představoval katalog mapové sbírky *Ryhiner*, jedné z nejvýznamnějších mapových sbírek světa, která kromě digitalizovaných děl obsahuje i biografickou databázi tvůrců map (provozovatelem je

Městská a státní knihovna v Bernu). Největší problémy představovala i přibližná datace některých map a jejich autorské určení, u vedut potom určení původního souboru, ze kterého byly vyňaty. Přesné určení jednotlivých děl (zejména specifikace vydání) však přesahuje požadavek základního zpracování a nadále zůstane výzvou pro historiky kartografie a znalce grafiky. Při zpracování map byly do bibliografických záznamů důsledně doplňovány i geografické souřadnice okrajů mapy, které budou využívány při vyhledávání. Pro jejich snadnější tvorbu byla využita podstatným způsobem vylepšená verze aplikace, vyvinuté pro tento účel v předchozím roce, která je popsána v části věnované technologiím.

Zevrubnou charakteristiku vedut podala Lucie Heilandová na konferenci Problematika historický a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2007 v Olomouci *Veduta jako sběratelský fenomén. Soubory vedut Moravské zemské knihovny* (v tisku).

Hudebniny

V roce 2007 bylo rovněž zkatalogizováno 1448 starých hudebních tisků. Při zpracování jsou ze zpracovávaných tisků průběžně vyřazovány a samostatně stavěny hudební rukopisy, jejichž zpracování naváže na zpracování hudebních tisků. Téměř polovinu zpracovaných tisků tvoří skladby určené pro klavír a klávesové nástroje, přibližně dvacet procent not je určeno pro smyčcové nástroje často v komorním složení a třetí nejpočetněji zastoupená skupina jsou instrumentální skladby typu symfonie, přede hry a komorní hudba. Nejmenší, ale o to zajímavější část sbírky představují díla hudebněteoretická.

Zpracované hudebniny pocházejí z nejvýznamnějších evropských vydavatelství 1. pol. 19. stol. Většinu hudebnin datujeme do 2.čtvrtiny 19. stol., které pochází přirozeně, vzhledem k poloze Brna, z vídeňských vydavatelstev, jako byla Artaria, Diabelli, Steiner, Haslinger atd. Z hlediska žánru drtivě převažuje salónní hudba, již reprezentují oblíbené valčíky Strausse otce a syna a J. Labitzkého, úpravy oper pro klavír, potpourri a výtahy z tehdy oblíbených vokálních a instrumentálních kusů.

Cenné přírůstky instrumentální a komorní hudby tvoří notový materiál z nakladatelství Jean André, jež sídlilo v německém Offenbachu nad Mohanem. Tvoří starší a hodnotnější vrstvu dosud zpracovaných hudebnin. Pochází z let ca 1795-1820, přičemž

valná část je z 1. desetiletí 19. st. Pro studium české hudební migrace konce 18. st. zde nalezneme např. symfonie Neubauerovy.

K dalším významným nakladatelským centrům patřila Paříž. K předním producentům hudebnin patřila nakladatelská společnost I. Pleyela a Imbaultovo nakladatelství. V naší sbírce lze najít hlavně hudebněinterpretáčnická díla. Paříž v tomto směru opravdu vyniká, polovina zpracovaných hudebnin, které sloužily hudebníkům jako „školy hry“, pochází právě odtud. Učebnice hry na lesní roh Louise Dauprata, violoncellová škola Charlese Baudioty či solmizační metoda vyložená Françoisem Josephem Fétisem představují pro dnešní hudebníky zajisté důležitý materiál pro studium dobové interpretace. Nelze pominout ani pařížské vydání výkladu hudební nauky Catéchisme musical od Chaulieua.

Podstatnou část hudebního fondu pochází z Lipska. Zdejší tiskaři zasáhli svojí produkcí prakticky do všech hudebních žánrů. Klavírní díla jsou často spojena se jménem společnosti Breitkopf a Härtel, za dobrý příklad poslouží sonáty a variace pro klavír Jana Ladislava Dusíka, která byla společností vydávaná v průběhu celé první poloviny 19. století. Skladbám pro smyčcové nástroje věnovalo zase zvýšenou pozornost nakladatelství C. F. Peterse (Bureau de Musique de C. F. Peters), jež vydávalo skladby českých houslistů Jana Křtitele Václava Kalivody a Leopolda Jansy. Co do počtu tiskařů a objemu vydaných notovin se Lipsko zařadilo hned za Vídeň. Kromě dvou výše zmíněných tiskařských společností zde úspěšně působily i společnosti F. Hofmeistera, H. A. Probsty, Fr. Kistnera, Schubertha a dalších, jejichž tisky lze najít právě i ve sbírkách MZK.

Vedle Offenbachu a Lipska byl tiskařským centrem i Berlín. Notový materiál naší sbírky vydaný v Berlíně pochází v valné většině z dílny Adolfa Martina Schlesingera a jedná se nejčastěji o úpravy oper oblíbených italských skladatelů (Cherubini, Spontini, Sacchini) ale i německých autorů (Weberův Čarostřelec). Berlínská vydání nejen Schlesingerova, ale i Lischkeho a Trautweinova nakladatelství se objevují i v notách pro klavír (Beethoven, Neithardt), dechové nástroje (jednoduchá zpracování populárních melodií od Antona Bernharda Fürstenau) či sólové nástroje a nástrojové skupiny (Beethoven). Vydání těchto not datujeme přibližně mezi léty 1820 až 1850.

V neposlední řadě je třeba připomenout i další německé město – Mohuč - spojené díky nakladatelství Bernharda Schotta i s Antverpami, Bruselem a dalšími evropskými hudebními centry. Notový materiál naší knihovny vytištěný u firmy B. Schott's Söhne pochází většinou ze druhé čtvrtiny 19. století a pokrývá celé spektrum hudební produkce, ovšem největší část i vzhledem k obsahu celé sbírky tvoří klavírní skladby a to jak úpravy děl světových skladatelů (J. S. Bach), tak i vydání skladeb drobnějších autorů (F. Hüntten, C. Czerny, A. Schmitt).

V oblasti vydávání operních a vokálních děl a jejich úprav se vyskytuje často po boku středoevropských tiskařských center i italské Miláno. Společnost Giovanni Ricordiho se zaměřovala na italské operní skladatele, jejichž opery v jednoduchých úpravách většinou pro klavír a zpěv brněnská sbírka obsahuje. Nejvíce zastoupen je zde Gaetano Donizetti a Giuseppe Verdi. Podobně jako předchozí hudebniny, patří i italská produkce k mladší části sbírky a dobu jejího vzniku klademe do druhé čtvrtiny 19. století.

Většina not naší sbírky pochází z půjčovny hudebnin brněnského vydavatele Carla Winikera. Její složení je ovlivněno prostředím, ve kterém vznikala. Převažuje zde hudba měšťanské vrstvy 19. století se svými typickými žánry – klavírní výtahy oper, komorní hudba (smyčcová i dechová dua, tria, kvartety, kvintety; vokální komorní hudba – písně s doprovodem, úpravy árií), úpravy tanců pro klavír či sbory (často s vlasteneckou tematikou).

Rukopisy

V roce 2007 již rutinně běžela katalogizace rukopisných sbírek MZK. Katalogizace probíhá na základě dostupných soupisů, resp. lístkového katalogu, a je doplněna bezprostředním prohlédnutím rukopisů v případech, kdy exemplář nebyl foliován, nebo byl vnější popis rukopisů v příliš stručný. Asi 130 exemplářů rukopisů od signatury RKP-1149.265 do RKP-1173.969 nebylo dosud evidováno vůbec. Mezi nimi se nacházejí dva středověké rukopisy kanonického práva ze 14. století. Plné záznamy byly tvořeny ve formátu MASTER v programu JEdit. Do systému ALEPH se vkládaly pouze minimální záznamy. Na konci letošního roku získaný modul ADAM by mohl pomoci k lepšímu propojení těchto dvou záznamů.

Rukopisná sbírka knihovny byla založena na počátku 20. století. Její základ tvoří kmenový fond knihovny, z něhož byly rukopisy vyčleněny a přelokovány. Dalšími zdroji byly knihovny zrušených institucí, jejichž fond přešel do správy Moravské zemské knihovny a příležitostné nákupy v antikvariátech. Sbírka je obsahově velmi pestrá, což je v kontextu její geneze celkem pochopitelné. Najdeme v ní modlitební knihy, kancionály, teologické traktáty, katalogy knihoven, opisy tištěných knih, osobní deníky apod. Převažují novověké rukopisy (18. století). Z jazykového hlediska jsou v ní nejvíce zastoupeny němčina, čeština a latina.

Dosud bylo zkatalogizováno 296 svazků (z toho 105 v roce 2007) dílem z lístků dílem „s knihou v ruce.“ Při katalogizaci se vyskytl u některých exemplářů problém dvojí signatury, který bude potřeba v budoucnu vyřešit. V počátcích tvorby rukopisné sbírky bylo totiž přijato rozhodnutí o vlastní na celém fondu knihovny nezávislé číselné řadě (od sig. 1 výš). Rukopisy, které byly do sbírky přijímány z hlavního fondu, kde už byly zaevidovány pod určitou signaturou, obdržely novou signaturu, aniž by byla ta původní zrušena. Po určité době s však od toho upustilo a začala se používat signatura společná pro celou knihovnu. Dnešní stav lze tedy popsat následovně: část rukopisů má dvě signatury – jedna tvoří číselnou řadu od 1 do 231 a druhá sedmi- nebo osmimístnou signaturu knihovny. Pak jsou zde ale zastoupeny i rukopisy, které z důvodu, že nebyly součástí kmenového fondu knihovny (zrušené knihovny, nákupy apod.), mají pouze jednu signaturu, ať už v oné číselné řadě do sig. 231 nebo společnou s fondem knihovny.

Drtivou část fondu tvoří rukopisy novověké. Vzhledem k tomu, že tyto rukopisy ve většině případů nejsou zpravidla po obsahové ani formální stránce tak hodnotné jako rukopisy středověké, je jejich záznam stručnější. Má takovou podobu, aby byl podle něj badatel schopný časově jej zařadit a dále identifikovat, o jaký typ rukopisu se jedná, jakým jazykem a písmem je napsaný, jestli má návaznost na jiný rukopis ve fondu nebo zda je to přepis nějakého konkrétního starého tisku. Záznam se také stručně věnuje výzdobě rukopisu, vazbě a samozřejmě rozsahu, popřípadě míře jeho poškození. Vždy zachycuje provenienční poznámky a různé vlastnické přípisky, které se v tomto typu rukopisů objevují velice často. Ve většině případů v něm však nejsou uvedeny incipity a explicity rukopisu ani konkrétní citace z něj.

Staré tisky

Tak jako v předešlých třech letech, tvořila i v tomto roce stěžejní náplň práce v rámci řešení výzkumného záměru katalogizace starých tisků z fondů MZK Brno.

Po zpracování tzv. velkoformátových knih, čili „folio“ a „kvart“ (sjednocených podle výšky hřbetu v rámci lokací ST5, ST4 a ST3), bylo od začátku roku 2007 pokračováno v katalogizaci nejrozsáhlejší knižní řady, označené jako ST1, spadající do nejvíce zastoupeného knižního formátu, tzv. „osmerky“.

Po zkušenostech a poznatcích získaných v průběhu práce během předešlých let a vzhledem k vytvořeným flexibilním řešením jednotlivých problémů se dosahuje nepochybně velmi dobrých kvalitativních i kvantitativních výsledků, podpořených vhodným profesionálním zázemím našeho pracoviště, vybaveného příslušnými dostupnými zdroji a pomůckami, využívanými při katalogizační práci.

Rozmanitá knižní produkce, zkatalogizovaná v uplynulém roce, zahrnuje pestrou škálu titulů z různých oborů lidské činnosti. Původ nyní zpracovávaných knih a jejich „cesta“ mezi fondy MZK byla již podrobně vyličená Vladislavem Dokoupilem.⁴

V úseku orientačně vymezeném signaturami ST1-0080.001 až ST1-0240.000 bylo v roce 2007 vytvořeno cca 4300 záznamů. Chronologicky vzato, téměř 3000 záznamů reflektují díla vydaná v 18. století, přes 850 ze 17. století a asi 230 ze 16. století. Tedy klasický reprezentativní vzorek ukazující nárůst knižní produkce v průběhu jmenovaných století.

Zpracované tisky ze 16. století pocházely v tomto případě většinou z knihovny někdejšího Jezuitského gymnázia v Jihlavě a představovaly nejvzácnější exempláře (mimo jiné i co se týče dochovaných specifických renesančních slepotiskových vazeb) a zajímavých provenienčních poznámek, jejichž velmi obsáhlý rejstřík postupně vzniká a bude ještě otázkou, jak jej vhodně a funkčně zpřístupnit pro potřeby čtenářů.

Z již zmíněného „provenienčního hlediska“ lze říci, že právě knihy pocházející z okruhu činnosti jezuitů a piaristů, zvláště tedy jejich školských zařízení (gymnází) v

⁴Dokoupil, Vladislav: *Rukopisy a staré tisky*. In: Státní vědecká knihovna v Brně, Jubilejní sborník 1808-1883-1958-1983, Brno 1983, s.81-129.

Jihlavě (jezuité), Kroměříži (piaristé) a Praze (Nové Město – piaristé, Malá Strana – jezuité) představují nejzajímavější celky i jednotliviny.

Ze soukromých osob, jakožto někdejších majitelů, figurují osobnosti typu: knihovník Národního muzea Adolf Patera, právník Putzlacher, kanovník Pöllner a evangelický pastor Szalatnay, nebo archeolog Jaroslav Palliardi, přičemž mnohé z těchto jejich kdysi soukromých knihoven se posléze staly částí větších institucionálních celků (Putzlacherova knihovna přešla do Lobkovické a Pöllnerova do pražského malostranského gymnázia a podobně).

Právě někdejší šlechtické knihovny jsou velmi výrazně zastoupeny, jmenovitě se jedná především o knihovny rodů: Lobkowicz, Sylva-Tarouca, Chorinský, Sternberg a Wallis. Velkým a specifickým celkem jsou samozřejmě knihy původem z Františkova Muzea v Brně.

Ze statistického hlediska jistě nepřekvapí dominantní zastoupení tisků z Německa (téměř 2200 záznamů z celkem v roce 2007 zpracovaných cca 4300) a kromě Česka (650) jsou z ostatních oblastí výrazně zastoupeny i Francie (470) a Itálie (150). Z našeho nejbližšího okolí pak Rakousko (440), též Polsko (95) a Slovensko (70).

Z míst vydání jednoznačně dominuje Lipsko (530) a Paříž (350), pro zajímavost lze ještě zmínit významná vydavatelská centra ve Frankfurtu nad Mohanem (280), Norimberku (135) a Berlíně (165). Z jiných měst pak samozřejmě Vídeň (400), ale třeba i Londýn (85) či Benátky (80). Co se našeho území týče, tak Praha je zastoupena v 480 případech, Brno (67), Olomouc (55). Na Slovensku pak Bratislava (21) a Trnava (36) především díky tamější jezuitské koleji a tiskárně.

Závěrem lze ještě upozornit na skutečnost, že mapy a atlasy (čili zvláštní jednotliviny), spadající lokací do řady starých tisků, jsou zvláště zpracovávány katalogizátory mapových sbírek podle pravidel pro kartografické dokumenty. O tom, že se unikátní exempláře kartografických dokumentů vyskytují i mimo Mollovu sbírku svědčí i příloha 3.

Za upozornění stojí rovněž fakt, že téměř 100 defektních tisků, čili s chybějícími titulními listy apod. (především ze 16. století) a tudíž s nedokonalým stávajícím

podchycením v katalogu MZK, vyžadovalo zvláštní pozornost a analytický srovnávací přístup při správné identifikaci těchto mnohdy vzácných a nedostatečně identifikovaných exemplářů.

Sbírka komenian

Moravská zemská knihovny vlastní vzácnou sbírku díla filozofa, pedagoga, teologa a myslitele Jana Amose Komenského (1592-1670). Myšlenka na její ustavení a vybudování vznikla na přelomu 19. a 20. století, kdy tehdejší ředitel Moravské zemské knihovny dr. Wilhelm Schramm podal návrh, aby byla založena Knihovna Komenského jako zvláštní sbírka, což bylo kuratoriem ústavu 11. června 1900 schváleno. Rozvoj fondu byl materiálně zajištěn od r. 1902 zvláštní pro něj určenou zemskou dotací. Ta umožnila udržovat kontakt s významnými evropskými antikvariáty v Německu, Rakousku a Švýcarsku a nákupy u nich se staly vedle koupí tuzemských hlavním a stálým zdrojem rychlého rozvoje sbírky. Knihovna Komenského byly vytvořena z původního jádra knihovny Františkova muzea (36 svazků), který byl roku 1901 rozmnožen delimitací fondů s Moravským zemským archivem o dalších 12 svazků. V roce 1957 čítal fond i s exempláři klášterních knihoven už 250 kusů. Ve srovnání se Soupisem děl J. A. Komenského z r. 1959,⁵ který eviduje 420 bibliografických jednotek, obsahuje naše sbírka 168 titulů, tedy 40 % všech titulů. Navíc je asi 35 titulů registrováno pouze v naší knihovně.

V současnosti tvoří fond komenian 232 exempláře pod lokací Ks. Další 4 exempláře jsou z historických celků, které MZK vlastní (zámecká knihovna z Veselí na Moravě a rekonstruovaný zbytek knihovny 1. německého gymnázia v Brně, jehož jádro pochází z latinské školy, vzniklé v roce 1578 při jezuitské koleji). Poslední tištěný soupis této sbírky, který vyšel zásluhou dr. Jaroslava Vobra,⁶ zaznamenává nejen tyto exempláře, ale i ty, které byly původně součástí Státní pedagogické knihovny (8 svazků) a rovněž moravských klášterních knihoven (32 svazků). Vedle starých tisků obsahuje sbírka komenian rovněž pět hodnotných rukopisů, mezi nimiž vyniká nejstarší dnes známý

⁵ Urbánková, Emma (ed.): Soupis děl J.A. Komenského v československých knihovnách, archivech a museích. Praha 1959.

⁶ Vobr, Jaroslav: Dílo Jana Amose Komenského ve fondech Státní vědecké knihovny v Brně a moravských klášterních knihoven. Rukopisy a staré tisky 1611-1800. Brno 1992.

autograf J. A. Komenského z r. 1611. Jedná se o zápis do památníku Eliáše Crispa v Herbornu 21. července 1611.

Ve sbírce se nejčastěji vyskytuje dílo *Janua linguarum* (87 svazků) a *Orbis sensualium pictus* (50 svazků). Jedná se o nejznámější a nejčastěji vydávané knihy Jana A. Komenského. Jeho knihy vycházely tiskem v nejrozličnějších zemích a jazycích. Nejvíce je zastoupena němčina, latina, francouzština, čeština a angličtina. Najdeme ale i tisky v italském, maďarském, polském, ruském nebo švédském jazyce. Komenského knihy s ohledem na jeho životní osud a věhlas, který si získal už za svého života, vycházely téměř po celé Evropě. Přední místo náleží pochopitelně Nizozemí (Amsterdam, Leiden) a Anglii (Londýn). Mezi exotická místa vydání můžeme zařadit města Stockholm a Moskvu.

Podkladem ke katalogizaci a popisu byl zpočátku pouze soupis J. Vobra. Časem se však přišlo na to, že tento soupis obsahuje četné překlepy a drobné nepřesnosti v názvech a popisech. Pokračovalo se proto metodou „s knihou v ruce“ a podle exemplářů byly pak opraveny i dřívější záznamy.

Pro zpracování děl J.A.Komenského je významné i to, že jde o první záznamy, ve kterých byly systematicky vytvářeny i názvové autority (autority autor/název), které umožní snadno seskupovat jednotlivé svazky na úrovni díla podle FRBR.

Zámecké knihovny

V roce 2007 byla dokončena katalogizace dvou zámeckých knihoven, které knihovna získala po druhé světové válce v rámci konfiskací německého majetku: knihovna Kubecků von Kubau a knihovna hrabat Khuen-Belasi.

První z dvojice tvoří knihovna zakladatele rodu Karla Friedricha (1782-1855), který se mimořádným nadáním a pílí z jihlavské měšťanské rodiny dopracoval až postavení předsedy dvorské komory a pak i říšské rady, jakož i povýšení do panského stavu. Patřil k předním rakouským státníkům, zasloužil se hlavně o konsolidaci financí a o rychlý rozvoj železnic a telegrafu. Zajímal se především o současnou literaturu národohospodářskou, finanční vědu, právo, průmysl, techniku, obchod a statistická díla. Četné knihy mu byly věnovány přímo autory. Podstatně jiného

charakteru byla knihovna syna Maxmiliána (naroz. 1835), který pracoval také delší dobu jako legační rada v Londýně. Měl hodně anglické literatury (též o Indii), národohospodářské i politické, memoáry, cestopisy i beletrii, která převažovala i v knihovně jeho dcery, spisovatelky Blanche. Knihovna ze zámku v Lechovicích byla smíšena s jinými fondy a podle odhadu z jedné číslované řady má padesát až šedesát procent ztrát, které ovšem nejsou absolutní, četné další knihy jsou zařazeny v našem fondu, kde by je bylo možno identifikovat podle razítek s korunkou a monogramy MK, resp. BK. Sbírka obsahuje nyní v katalogu ALEPH 2850 záznamů včetně 5 rukopisů a kolem čtyři sta starých tisků.

Velmi náročnou prací odvedli pracovníci naší knihovny už v 50. letech, kdy byly přes všechny překážky identifikovány po smísení s jinými fondy knihy zámecké knihovny hrabat Khuen-Belasi z Emina Dvora u Hrušovan nad Jevisovkou. Jen v nepatrném počtu knih byla exlibris, ostatní mohly být soustřeďovány jen podle tužkou psaných složitých signatur, o kterých nebylo dlouho jasno, ke kterému celku patří. Emin Dvůr získal až Eduard Khuen-Belasi z slavonské větve rodu roku 1874 sňatkem s Emmanuelou Kammelovou z Hardeggeru. Manželé měli zálibu ve výtvarném umění, podporovali malíře Alfonse Muchu a jejich častým hostem býval i historik výtvarného umění, vídeňský univerzitní profesor Max Dvořák. Z knihovny je zachováno jako celek asi 2700 svazků (3666 záznamů v ALEPHu) zhruba s třetinou starých tisků, většina novějších knih však asi byla vtělena do našeho fondu a četné další jsou patrně v různých brněnských ústavech, které měly zájem o výtvarné umění a kterým se oborově tříděné duplikáty z konfiskátu nabízely. Během let byl vytvořen lístkový katalog, který se stal základem pro elektronickou katalogizaci.

Technologie

EOD

Databáze historických fondů Moravské zemské knihovny v Brně byla první českou databází, zapojenou do systému EOD. K tomuto cíli přispěl náš tým zejména lokalizací uživatelského rozhraní systému EOD do češtiny, což usnadnilo plánované zapojení dalších českých knihoven (STK, VKOL) do systému. Zapojení MZK do

systému EOD bylo podrobně popsáno v příspěvku Petra Žabičky na konferenci Knihovny současnosti 2007.

GeoMARC

V minulém roce byla vyvinuta pomůcka, pojmenovaná nyní GeoMARC, sloužící pro usnadnění vkládání geografických souřadnic do bibliografického záznamu. Vzhledem k tomu, že v praxi se při stanovování souřadnic často vycházelo ze současných map, dostupných na Internetu, byla aplikace upravena s využitím Google Maps tak, aby bylo možné souřadnice specifikovat jejich vyznačením na mapě (viz. příloha 4). Zůstává však stále možnost zadat souřadnice přímo do formuláře, přičemž zadané souřadnice jsou automaticky zobrazeny pro kontrolu i na mapě. Pro snazší vyhledání správného místa je možné použít i jeho název, což práci s mapou velmi usnadňuje. K současné verzi již zaznělo z řad uživatelů několik připomínek. Nejdůležitější z nich je ta, že obdélník vyznačující okraje mapy lze modifikovat jen přesouváním dvou jeho rohů, což nemusí být vždy dostatečné.

Staré mapy online

V letošním roce pokročil vývoj v oblasti digitalizace a zpřístupnění velkých grafických dokumentů. Na toto téma zorganizovala MZK v červnu jednodenní workshop, který se setkal s velkým zájmem účastníků, kteří byli sezváni zejména z institucí, které nějaké mapové sbírky vlastní nebo se jejich zpřístupněním zabývají.

Protože kvalitní zpřístupnění starých map vyžaduje mnoho specifických nástrojů, jejichž vývoj by přesahoval rámec tohoto výzkumného záměru, rozhodli jsme se podat návrh projektu VaV, který by řešil specifika kartografických dokumentů a v rámci tohoto výzkumného záměru dále řešit jen prvky integrující tyto specifické produkty do širšího rámce zpřístupňování historických dokumentů. Stránky www.staremapy.cz budou tak od příštího roku sloužit prezentaci výsledků nového projektu. Cílem nového projektu, připravené na základě poznatků a výsledků získaných při řešení tohoto výzkumného záměru, je doplnit chybějící prvky infrastruktury, která umožní snadno online zpřístupnit digitalizované staré mapy. Nový projekt je proto zaměřen zejména na vyvinutí nástroje pro online georeferencování digitalizovaných starých map a na jejich vyhledávání s využitím prostorových a časových údajů. V ideálním případě pak

bude po skončení projektu k dispozici ucelená sada online nebo snadno použitelných a volně dostupných offline nástrojů, umožňující i menším institucím nebo jednotlivcům bez speciálních odborných znalostí zpřístupnit digitalizované mapy nejen online na webu, ale i jako georeferencované podklady pro uživatele geografických informačních systémů.

C Návrhová část (výsledky řešení, závěr, návrhy opatření)

V roce 2005 vyšlo s podporou tohoto výzkumného záměru dvousvazkové dílo PhDr. Jaroslava Vobra "České tisky Moravské zemské knihovny v Brně a jihomoravských klášterních knihoven z let 1501-1800". Elektronická verze tohoto díla byla v letošním roce zveřejněna na stránkách výzkumného záměru ve formátu pdf. Předpokládáme, že po rozebrání zbývajících vydaných výtisků bude možné individuálně objednávat dotisk dalších exemplářů.

V každodenní katalogizační práci se setkáváme s vlastnickými (provenienčními) poznámkami, které jsou nyní pečlivě evidovány (pole 561). Provenienční údaje nám může zprostředkovat exlibris, supralibros, razítko, slepotisk nebo rukopisná poznámka. Vedlejším produktem katalogizace historického fondu je rozsáhlý provenienční rejstřík, který je potřeba utřídit a sjednotit. Jedna z cest je vytváření autoritních záznamů bývalých majitelů, které by bylo možné propojit s jednotlivými bibliografickými záznamy. Připravujeme proto zprovoznění autoritní databáze, která bude obsahovat data o vlastnících knih, které dnes tvoří historický fond MZK. Největší pozornost přitahuje samozřejmě exlibris⁷, které budou digitalizovány a propojeny s autoritními záznamy s využitím modulu ADAM. Přestože budou tyto záznamy drženy lokálně na serveru MZK, předpokládáme zajištění vazby na bázi národních autorit NK. Jedním z důvodů lokálního držení této databáze je i záměr udržovat v ní informace podrobnější s výhledem na jejich knižní publikaci.

Technologie

GeoMARC

Systém GeoMARC bude i nadále rozvíjen v rámci tohoto výzkumného záměru. V příštím roce předpokládáme dokončení jeho další verze, která by se měla vypořádat s připomínkami uživatelů k verzi stávající. Obdélník vyznačující okraje mapy bude po celém svém obvodu uchopitelný, takže bude možné s ním lépe manipulovat. Dále bude

⁷ Riedl, Mirko: *Exlibris ve fondu starých tisků Státní vědecké knihovny v Brně*. Duha 5, 1991, č. 2; Riedl, Mirko: *Málo známá stará česká exlibris ve fondu starých tisků Moravské zemské knihovny v Brně*. Sborník pro exlibris a drobnou grafiku 2002, s. 17-21.

zlepšen vzhled a aplikace bude optimalizována z hlediska pracovních postupů. Bude rozšířena i o podporu dalších rozšířených knihovních systémů.

Zoomify

Vývoj okolo specifikace TMS ukazuje, že výhodnější než upravovat jiné prohlížečky tak, aby podporovaly standard pyramid Zoomify bude výhodnější upravit prohlížečku Zoomify tak, aby podporovala standard TMS. Proto byl pořízen software Zoomify včetně zdrojových souborů a v současné době se připravuje specifikace zadání pro programátory. Důvodem pro modifikaci Zoomify je rychlost a dynamičnost této flashové prohlížečky ve srovnání s řešeními na bázi AJAX a také její vhodnost pro zpřístupnění starých grafik v prostředí běžných webových stránek.

Katalogizace

Pracovně i finančně nejnáročnějším výsledkem řešení bylo však i v roce 2007 již zmíněné zpracování další části historických fondů, které probíhalo plynule po celý rok a bylo dosaženo plánovaného výsledku: 15584 záznamů. Předpokládáme, že v příštím roce se podaří dosáhnout ještě lepšího výsledku i přes nárůst počtu záznamů, jejichž tvorba je časově náročnější (dosud nezpracované rukopisy, hudebniny). Díky personálnímu posílení na úseku zpracování hudebnin očekáváme dokončení zpracování hudebních tisků pravděpodobně již na konci roku 2008.

Vzhledem k rozšíření Google Earth o podporu vkládání fotografií a vedut budeme hledat možnost, jak uchovat informaci o geografických souřadnicích a orientaci obrázku.

V oblasti starých tisků jako jádra historických fondů knihovny je před dokončením zpracování formátu ST1, poslední nedokončené lokace kmenového fondu. Posledními nezpracovanými fondy tak budou knihovna 1. německého gymnázia v Brně, zámecká knihovna hrabat Chorinských, knihovna kláštera kapucínů ve Znojmě a knihovna piaristů v Mikulově, jejíž zpracování již probíhá.

V roce 2008 bude pravděpodobně dokončeno zpracování čtyř logických celků: prvotisků, starých tisků kmenového fondu, map a hudebních tisků. Jako úkol na další roky pak zůstane dokončení zpracování fondů čtyř historických knihoven, fondu

hudebních rukopisů a rukopisný fond, ve kterém stále objevujeme další zatím nezpracované svazky. V návaznosti na již zpracované záznamy starých tisků připravujeme vytvoření provenienčního rejstříku včetně databáze exlibris z našich fondů, doplněné i obrazovým materiálem, která by se mohla stát jednak důležitou pomůckou pro katalogizátory historických fondů a jednak podkladem pro vydání tištěné publikace na toto téma. V současné době evidujeme v bibliografických záznamech téměř 1800 různých zápisů o exlibris z celkem 6039 svazků a předpokládáme, že normalizací bude toto množství sníženo přinejmenším na polovinu (viz. příloha 5).

Nadále bude pokračovat i popis rukopisů ve formátu MASTER, které budou postupně importovány do Manuscriptoria, byť předpokládáme, že bude opět vytvořeno jen několik desítek záznamů. Větší intenzity nabude zpracování rukopisů až po dokončení zpracování map, prvotisků a hudebnin.

Díky nasazení modulu ADAM v ALEPHu bude možné zkvalitnit prezentaci historického fondu MZK přímým připojováním digitálních objektů (zejména obrázků) k bibliografickým záznamům. Pro zpřístupnění rozsáhlejších dokumentů bude pravděpodobně využito systému Kramerius. Pro dosažení tohoto cíle však bude pravděpodobně nutné vytvořit specifikaci nástrojů pro snadnou tvorbu potřebných strukturálních metadat pro Krameria a tyto nástroje také vyvinout. V případě úspěchu by tyto nástroje mohly posloužit jako alternativa komerčního systému Sirius, který je prozatím jediným, byť cenově nesnadno dostupným nástrojem pro jejich tvorbu.

Wranitzky.com

Díky loňskému zpracování Němcovy sbírky mikrofilmů hudebnin se na nás obrátili představitelé soukromého projektu wranitzky.com s žádostí o spolupráci při zpřístupnění děl Pavla Vranického, které jsou u nás dochovány právě na mikrofilmech ze sbírky dr. Němce. Pokud bude tato spolupráce úspěšná, mohou být její výsledky předznamenáním zajímavých možností zpřístupnění starších hudebních děl MZK. Zajímavým aspektem projektu Wranitzky.com je totiž to, že získané notové materiály využívá pouze jako předloh k počítačové sazbě, která je pak volně zpřístupňována ve formátech pdf a mid. Tím je mimo jiné umožněn poslech zaznamenané hudby (byť

generované počítačem) bez nutnosti řešit její nahrávání a ošetřovat autorská práva interpretů.

Předkládané výsledky:

Výsledky dosažené a uplatněné

- Žabička, Petr: Hudební incipit v bibliografickém záznamu. Automatizace knihovnických procesů - 10. Liberec, květen 2005, s. 27-32. (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/05:#0000004*)
- Přidal, Petr: TimeMap - georeferencované historické dokumenty a mapy. In: Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě 2005. Praha, prosinec 2005, s. 79-88. (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/06:#0000003*)
- Machová, Jitka, Žabička, Petr: Historické fondy Moravské zemské knihovny v Brně „a lidé kolem nich“. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: Lidé okolo knih (autor – tvůrce – recipient). 13. ročník odborné konference. Olomouc 2005, s. 9-18. (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/05:#0000007*)
- Machová, Jitka, Žabička, Petr: Historické fondy a nové možnosti zpřístupnění informací (Historical collections and new possibilities of making information accessible). In: Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2004. ISBN: 80-7037-138-2. Národní technické muzeum, Praha 2005, s. 78-83 (84-85). (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/05:#0000008*)
- Vobr, Jaroslav: České tisky Moravské zemské knihovny v Brně a jihomoravských klášterních knihoven z let 1501-1800 = Tschechische Drucke der Mährischen Landesbibliothek in Brünn und der südmährischen Klosterbibliotheken aus den Jahren 1501-1800. Moravská zemská knihovna Brno 2005. 2 svazky. ISBN: 80-7051-162-1 (soubor : váz.) ISBN 80-7051-159-1 (1. díl : váz.) (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/05:#0000005*) ISBN 80-7051-161-3 (2. díl : váz.). (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/05:#0000006*)

- Baručáková, Lenka: Vnější forma a význam rukopisů 17. až 19. století Moravské zemské knihovny v Brně. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. Architektura knihy (forma, obsah a jejich tvar). 14. ročník odborné konference (22. - 23. listopadu 2005). Olomouc 2006, s. 155-159 (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/06:#0000009*)
- Uspořádání prvního setkání pracovní skupiny pro zpracování historických fondů v rámci sekce pro historické fondy Sdružení knihoven ČR. Brno, 20.6.2006. (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/06:#0000010*)
- Přidal, Petr: Staré mapy a software zdarma. In: Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě 2006. Praha, 5. prosince 2006. (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/06:#0000016*)
- Portál "Staré mapy online". <http://www.staremapy.cz> (*Identifikační kód RIV/00094943:_____/06:#0000015*)

Výsledky dosažené a dosud neuplatněné (výsledky budou uplatněny nejdříve v roce 2008)

- Uniformy c.k. rakouské armády k roku 1822 = Darstellung der k.k. oesterreichischen Armee mit allen Chargen. Red. Jaromír Kubíček. Moravská zemská knihovna Brno 2005. ISBN: 80-7051-163-X (váz.).
- Heilandová, Lucie: Schramova sbírka v MZK a její zpracování. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. 15. ročník odborné konference (22.- 23. listopadu 2006). Olomouc 2007, s. 5-9.
- Baručáková, Lenka: Brněnský knihtisk v 18. století - rodina Svobodových. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. 15. ročník odborné konference (22.- 23. listopadu 2006). Olomouc 2007, s. 167-173.
- Machová, Jitka, Žabička, Petr: Historical Collections of the Moravian Library. In: 22. výroční světový kongres Československé společnosti pro vědy a umění: Morava viděna z vnějšku. Univerzita Palackého Olomouc, 26. června – 4.

července 2004. (v tisku - sborník přes sliby organizátorů doposud nevyšel a je málo pravděpodobné že ještě vyjde - bude proto uplatněno jako prezentace – typ výsledku A)

- Heilandová, Lucie: Veduta jako sběratelský fenomén. Soubory vedut v Moravské zemské knihovně. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. 16. ročník odborné konference (13.-14. listopadu 2007, v tisku, bude uplatněn v roce 2008).
- Horáková, Lenka: Kult svatých v rukopisné tvorbě 18. a 19. století v královehradecké diecézi. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. 16. ročník odborné konference (13.-14. listopadu 2007, v tisku, bude uplatněn v roce 2008).
- Bar, Přemysl: Bývalí majitelé dvou středověkých rukopisů kanonického práva kmenového fondu MZK. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. 16. ročník odborné konference (13.-14. listopadu 2007, v tisku, bude uplatněn v roce 2008).
- Workshop: Zpřístupnění starých map online... ...pomocí zdarma dostupných nástrojů. Brno, 18.6.2007.
- Přidal, Petr Klokán: Staré mapy a software zdarma - Zpracování a zpřístupnění historických dokumentů. Brno: Moravská zemská knihovna, 2007. 1 elektronický optický disk (DVD). ISBN: 978-80-7051-173-2.
- Žabička, Petr: eBooks on Demand – elektronické knihy na vyžádání. In: Knihovny současnosti, Seč u Chrudimi, 2007. (prezentace)
- Přidal, Petr: Služby Google a Open-Source nástroje. In: CASLIN 2007, Stupava, 2007. (prezentace)
- Přidal, Klokán Petr: Free Software for Old Maps Publishing. First DIGMAP Workshop, National Library of Portugal, Lisbon, 7.12.2007. (prezentace)

- Přidal, Petr: Old Maps and Free Software, ICA 2nd Joint International Workshop on Digital Approaches to Cartographic Heritage. Athens, 18.-19.5.2007. (sborník v přípravě)
- Přidal, Petr: Zpřístupnění starých map a vedut pomocí Internetu. In: Historická geografie 34. Historický ústav Akademie věd ČR, Praha, 2007. ISSN: 0323-0988, (v tisku)

Výsledky zatím nedosažené

- Vytvoření úplné databáze historických fondů Moravské zemské knihovny v Brně. Práce pokračují průběžně a budou dokončeny v posledním roce řešení výzkumného záměru.
- Problematika výzkumu v oblasti digitalizace a digitálních knihoven. Parciální výsledky jsou publikovány průběžně, výzkum bude uzavřen v posledním roce řešení výzkumného záměru.

D Použití institucionální podpory

Moravská zemská knihovna obdržela v roce 2007 v rámci institucionální podpory výzkumného záměru prostředky v celkové výši 1.558.000 Kč. Z této částky bylo 1.250.000 Kč určeno na osobní náklady. Zbývající částka byla rozdělena na 50.000 Kč na analytický účet 501 (spotřeba materiálu), 48.000 Kč na účet 512 (cestovné), 197.000 Kč na účet 518 (ostatní služby) a 13.000 Kč na účet 549 (jiné ostatní náklady). Protože podrobné vyúčtování podpory poskytnuté v kalendářním roce a doklady o nákladech mají být podle Rozhodnutí Ministerstva kultury předloženy poskytovateli až po skončení kalendářního roku (do 15. 1. 2008) a čerpání prostředků není zcela dokončeno, bude v této kapitole použití prostředků jen shrnuto. Stejně tak přesný rozpis spoluúčasti MZK na výzkumném záměru může být vyhotoven až po účetní uzávěrce v lednu 2008.

V souladu s předloženým projektem byla největší částka vynaložena na osobní náklady nebo výdaje na výzkumné zaměstnance, techniky a další pomocný personál. Z dotace bylo 913.000 Kč určeno na mzdy, 319.000 Kč na zákonné pojištění a 18.000 Kč na zákonné sociální náklady. Mzdové prostředky z dotace byly a jsou vypláceny katalogizátorům, podílejícím se na projektu. Mzdové náklady vynaložené formou spoluúčasti jsou zejména poměrné části mezd klíčových členů řešitelského týmu a dalších členů týmu podílejících se na projektu (podpůrné činnosti – katalogizace, digitalizace, revize, technická podpora a správa systémů).

Prostředky na cestovní náhrady byly v souladu se záměrem vynaloženy především na účast členů řešitelského týmu na domácích i zahraničních konferencích, seminářích a jednáních, účasti na jednání pracovních skupin při NK ČR apod. V letošním roce byly realizovány čtyři zahraniční cesty. První z nich byla cesta Tomáše Prachaře na Systémový seminář, pořádaný firmou ExLibris v Potsdamu v Německu. Další byla cesta Petra Žabičky na seminář CASLIN ve slovenské Stupavě a později na digitalizační konferenci v Jasné pod Chopkom a nakonec jeho cesta na workshop o digitalizaci knihovních materiálů v Evropě. Zatím poslední cestou byla cesta Petra Přidala na workshop evropského projektu DIGMAP. Další částky byly pak čerpány na domácí služební cesty členů týmu na odborné konference, setkání pracovních skupin a

další jednání související s řešeným záměrem. Na krytí cestovních náhrad bylo využito celé částky 48.000 Kč z účtu 512, více než 31.000 Kč z účtu 518 pak bylo využito na úhradu konferenčních poplatků (zejména seminář ExLibris a workshop Liber). Formou spoluúčasti budou pak hrazeny výdaje tuto částku překračující. Z účtu 518 byl dále hrazen nákup softwaru (softwarové vybavení notebooku, OCR software ABBYY) a zbývající část byla vynaložena na programátorské a další související práce z oblasti IT, včetně informování o doposud dosažených výsledcích výzkumu v této oblasti.

Prostředky z analytického účtu 549 byly využity na úhradu části poplatků za členství v mezinárodních organizacích (IGeLU, LIBER, IAML) včetně s tím spojených poplatků za bankovní převody. Část prostředků, přesahující 13.000 Kč bude vykázána jako spoluúčast MZK.

Poslední část neinvestičních nákladů tvořilo 50.000 Kč na další provozní náklady, vzniklé v přímé souvislosti s řešením výzkumného záměru. Tyto prostředky byly vynaloženy na pořízení přenosného počítače jako náhrady za doposud používaný porouchaný model a na pořízení knižního skeneru Plustek OpticBook 3600. Další prostředky byly, převážně formou spoluúčasti, vynaloženy na zajištění funkčnosti a odpovídajícího vybavení počítačů členů týmu. Jako v předchozích letech, bude i v letošním roce spoluúčast MZK doložena především fakturami za upgrade nebo opravy počítačů členů řešitelského týmu, fakturami za nákup licencí softwaru, poplatky (nebo jejich poměrnou částí) za údržbu serveru, softwaru apod.

Další náklady ve formě spoluúčasti budou vykázány v oblasti odpisů investičních zařízeních používaných v rámci výzkumného záměru (nebo jejich poměrné části), dále pak v oblasti režijních výdajů, kde půjde jako každý rok zejména o poměrnou část poplatků za připojení MZK k Internetu a dále pak poměrná část mzdy administrativních pracovníků.

Celková částka spoluúčasti, uvedená v Rozhodnutí Ministerstva kultury o poskytnutí institucionální podpory na výzkumný záměr **bude tak jako v předešlých letech dodržena.**

E Stručné resumé

Od 14.12.2006 do 9.12.2007 bylo zpracováno 15584 nových záznamů, přitom byl dokončen popis několika logických celků:

- Sbíрка dvou zámeckých knihoven
 - Knihovna hrabat Khuen-Belasi
 - Zámecká knihovna Kübecků von Kübau
- Sbíрка komenian (staré tisky J. A. Komenského)
- Tři rukopisné sbírky
 - Rukopisná sbírká mikulovské dietrichsteinské knihovny
 - Rukopisy knihovny Khuen-Belasi
 - Rukopisy knihovny Kübeck von Kübau

Celkem je tedy součástí databází historických fondů 65.922 záznamů, z toho 4.299 záznamů hudebních starých tisků se nachází v hlavní databázi MZK01, zbytek v databázi historických fondů MZK03. Práce probíhaly podle plánu s jen drobnými modifikacemi týkajícími se úprav priorit zpracování jednotlivých typů dokumentů.

Při zachování současné produktivity práce předpokládáme úspěšné dokončení výzkumného záměru v plánovaném termínu. V roce 2008 bude pravděpodobně dokončeno zpracování čtyř logických celků: prvotisků, starých tisků kmenového fondu, map a hudebních tisků. Jako úkol na další roky zůstane dokončení zpracování fondů čtyř historických knihoven, fondu hudebních rukopisů a rukopisný fond. V návaznosti na již zpracované záznamy připravujeme vytvoření provenienčního rejstříku včetně databáze exlibris z našich fondů, doplněné i obrazovým materiálem, která by se mohla stát jednak důležitou pomůckou pro katalogizátory historických fondů a jednak podkladem pro vydání tištěné publikace na toto téma.

V oblasti digitalizace a digitálních knihoven pokračoval především výzkum v oblasti digitalizace a zpřístupnění velkých grafických dokumentů. Na toto téma zorganizovala MZK v červnu pracovní seminář, který se setkal s velkým zájmem účastníků. Protože kvalitní zpřístupnění starých map vyžaduje mnoho specifických nástrojů, jejichž vývoj by přesahoval rámec tohoto výzkumného záměru, rozhodli jsme se podat návrh

projektu VaV, který by řešil specifika kartografických dokumentů a v rámci tohoto výzkumného záměru dále řešit jen prvky integrující tyto specifické produkty do širšího rámce zpřístupňování historických dokumentů. Stránky www.staremapy.cz budou tak od příštího roku sloužit prezentaci výsledků nového projektu.

Báze historických fondů MZK byla v letošním roce rozšířena o nabídku služby eBook on Demand (EOD), tj. online objednávka a úhrada digitalizace (jako první v ČR). Výzkumný záměr a poznatky získané při jeho řešení byly prezentovány na odborných konferencích u nás i v zahraničí. Byly také navázány kontakty s odbornou veřejností doma i v zahraničí. Díky výzkumnému záměru "Historické fondy Moravské zemské knihovny v Brně" se Oddělení rukopisů a starých tisků Moravské zemské knihovny stalo významným pracovištěm, které veškerou svou pozornost a úsilí věnuje katalogizaci historických knihovních fondů. Výsledkem práce nejsou pouze katalogizační záznamy, ale i cenné poznatky a zkušenosti, které mohou přispět k řešení případných budoucích problémů.

F Přílohy

Příloha 1

Přehled stavu zpracování jednotlivých celků historického fondu

Kmenový fond		Svazků	záznamů	stav
Staré tisky (kmenový fond)	ST5	279	317	hotovo
	ST4	1149	1466	hotovo
	ST3	3070	3847	hotovo
	ST2	8465	10314	hotovo
	ST1	22208	20495	probíhá
	STS	937	928	hotovo
	ST-DEML	1	1	hotovo
Komenský	Ks	232	257	hotovo
Zednářská literatura	Fr	333	332	hotovo
Pedagogická knihovna	STPK	198	201	hotovo
Uzavřené historické celky				
Knihovna hrabat Khuen-Belasi	BKB	3386	3661	hotovo
Zámecká knihovna Kübecků von Kübau (torzo)	MK	2475	2844	hotovo
Zámecká knihovna Lysá nad Labem (torzo)	L	370	427	hotovo
Chirurgické grémium Jihlava	JCH	142	163	hotovo
Knihovna 1. německého gymnázia v Brně	G	2709	3	
Zámecká knihovna hrabat Chorinských	CH	9925	0	
Knihovna kláštera kapucínů ve Znojmě	ZK	2453	0	
Knihovna piaristů v Mikulově	MP	2109	1844	probíhá
Knihovna koleje redemptoristů ve Svitavách	S	594	748	hotovo
Muzejní knihovna z Uherského Brodu	UB	488	581	hotovo
Grafické sbírky				
Mollova sbírka map	Moll	8520	9453	probíhá
Schramova sbírka vedut	Skř.1	1208	1441	hotovo
Schramova sbírka portrétů a grafik	Skř.2	1526	1781	hotovo
Prvotisky				
Prvotisky (kmenový fond)	PT1	19	4	
	PT2	37	4	
	PT3	49	4	
	PT4	8	0	
Prvotisky z knihovny Chorinských	CH P	14	0	
Prvotisky z kláštera kapucínů ve Znojmě	ZK P	13	0	
Prvotisky dietrichsteinské knihovny v Mikulově	Mk P	208	0	
Rukopisy				
Rukopisy (kmenový fond)	Rkp	595	296	probíhá
Rukopisy dietrichsteinské knihovny v Mikulově	Mk	117	117	hotovo
Knihovna hrabat Khuen-Belasi	BKB-RKP	5	5	hotovo
Zámecká knihovna Kübecků von Kübau (torzo)	MK-RKP	5	5	hotovo
Knihovna piaristů v Mikulově	MP-RKP	44	0	
Zámecká knihovna hrabat Chorinských	CH-RKP	103	0	
Mikrofilmy rukopisů	Skř.17, MF	368	84	probíhá

Staré hudebniny

staré tisky	STMUS1	10	8	hotovo
	STMUS2	103	87	hotovo
	STMUS3	393	404	hotovo
	STMUS4	4784	2571	probíhá
	STMUS5	56	48	hotovo
Rukopisy	RKPMUS	584	226	
Mikrofilmy	Skř.17	955	955	hotovo
Celkem		81274	65922	

Příloha 2

Letos zpracované celky Mollovy mapové sbírky

Moll-0090.900,AA.T.I – Austria inferior – mapy Dolního Rakouska, historické mapy, církevní topografie, mapy vnitřních Rakous, Geyer

Moll-0090.900,AA.T.II – Austria inferior (Dolní Rakousko) - Geyer

Moll-0090.900,AA.T.III – Austria inferior (Dolní Rakousko) – Geyer

Moll-0090.900,AA.T.IV – Austria inferior (Dolní Rakousko) – Geyer

Moll-0090.900,AA.T.V – Austria inferior (Dolní Rakousko) – Geyer

Moll-0090.900,AA.T.VI – Austria inferior (Dolní Rakousko) – veduty rakouských měst z topografií od Georga Matthäuse Vischera a Matthäuse Meriana, veduty měst ležících na Dunaji

Moll-0090.900,AA.T.VII – Wien – vídeňská architektura (plány, veduty, paláce, kostely, pohledy do ulic)

Moll-0090.900,AA.T.VIII – Wien – dokončení souboru, obsahuje převážně díla Salomona Kleinera zabývající se vídeňskými sídly Evžena Savojského.

Moll-0090.900,AA.T.XXIV – Belgium Austriacum – Rakouské Nizozemí (dnešní Belgie), historické mapy, celkové mapy území a vojenské mapy

Moll-0090.900,AA.T.XXV – Belgium Austriacum – Rakouské Nizozemí (dnešní Belgie), zobrazení bitev a obléhání měst od Eugena Henryho Fricxe

Moll-0090.900,AA.T.XXVI – Belgium Austriacum – území dnešní Belgie a přilehlé části Francie (Brabant, Bruselský region, Antverpy a Artois)

Moll-0090.900,AA.T.XXVII – Belgium Austriacum – území dnešní Belgie (Flandry, Limbursko, Henegavsko, Namur a Lucemburska), vojenské mapy, plány obléhání měst

Moll-0090.900,AA.T.XXVIII – Belgii Federati – oblast dnešního Nizozemí (Frísko, Geldern, Groningen)

Moll-0090.900,AA.T.XXIX – Belgii Federati – Nizozemí (Holand, Amsterdam), veduty měst, architektonická zobrazení ...

Moll-0090.900,AA.T.XXX – Belgii Federati – mapy Nizozemí (Overijssel, Utrecht a Zeeland), vyobrazení sídel

Moll-0090.900,AA.T.XXXI – Italia - Itálie s přilehlými ostrovy, severní Itálie, mapy Pádu - historické mapy, celkové mapy

Moll-0090.900,AA.T.XXXII – Italia – jen do čísla Moll-0090.900,AA.T.XXXII,81 – území severní Itálie (Savojsko, Piemont, Sardinie)

Moll-0090.900,AA.T.XXXIII – Italia – území severní Itálie (Benátsko, Ligurie, Piemont ...), mapy a veduty z topografie Matthäuse Meriana

Moll-0090.900,AA.T.XXXIV – Italia, Milánsko

Moll-0090.900,AA.T.XXXV – Italia, Modena, Parma, Janov

Moll-0090.900,AA.T.XXXVI – Italia, Status ecclesiasticus – Řím a oblast Lazia – historické mapy, plány, pohledy, veduty

Moll-0090.900,AA.T.XXXVII – Italia, Status ecclesiasticus – architektura Říma

Moll-0090.900,AA.T.XXXVIII – Italia, Status ecclesiasticus – Řím – pohledy do města, detaily budov, fontány apod., autorem Giovanni Battista Falda a Francesco Giovanni Venturini

Moll-0090.900,AA.T.XXXIX – Italia, Firanze, Lucca – veduty a plány Toskánských měst, mapy Toskánska

Moll-0090.900,AA.T.XLI – Hungaria - mapy dnešního Maďarska a Balkánského poloostrova, historické mapy, mapy Dunaje, vojenské mapy

Moll-0090.900,AA.T.XLII – Hungaria – mapy dnešního Maďarska a Balkánského poloostrova – Sedmihradsko, církevní mapy, veduty, zachycení Bratislavy

Moll-0090.900,AA.T.XLIII – Hungaria – Chorvatsko, Dalmatsko, Slavonsko, Bosna, Srbsko - vojenské mapy

Moll-0090.900,AA.T.XLIV – Hungaria – Banát, Besarábie, Rumunsko, Bulharsko - veduty měst, Geyer, soubor vedut od Antona Ernsta Burckharda von Birckenstein a Gabriela Bodenehra

Moll-0090.900,AA.T.XLV – Varia – mapy z různých území (např. Azorské ostrovy, Španělsko, oblast Středozemního moře, bitevní scény ...)

Moll-0090.900,AG.T.I – Germania generalis – mapy zachycující celé území Svaté říše římské, válečné mapy, poštovní mapy, cestovní mapy, historické mapy ...

Moll-0090.900,AG.T.II – Bavaria Circulus – Bavorsko včetně Salzburska - historické mapy, mapy

Moll-0090.900,AG.T.III – Cier. Bavaricus – Horní Falc, Horní a Dolní Bavorsko, Řezno - veduty a plány měst

Moll-0090.900,AG.T.IV – Circ. Franconicus – biskupství Bamberg, Eichstadt a Würzburg – historické mapy, mapy, veduty

Moll-0090.900,AG.T.V – Circ. Franconicus – Horní Franky (Norimberg, Ansbašsko, Bayreuth) - veduty a plány měst

Moll-0090.900,AG.T.VI – Rhenanus Circulus Super. (Rýnský kraj, správní celek Svaté říše římské – Worms, Speyer, Fulda) historické mapy, mapy Hornorýnského kraje, vojenské mapy

Moll-0090.900,AG.T.VII – Rhenanus Circulus Super. (Rýnský kraj, správní celek Svaté říše římské – Hesensko, Hanavsko, Nasavsko, Waldeck, Frankfurt) četné veduty od Matthäuse Meriana

Moll-0090.900,AG.T.VIII – Rhenanus Circulus Super (Rýnský kraj, správní celek Svaté říše římské – Alsasko, Lotrinsko, Burgundsko) převažují mědirytiny z topografií Matthäuse Meriana a Gabriela Bodenehra

Moll-0090.900,AG.T.IX – Rhenanus Circulus Infer., Pfalz Fürstenth. und Graffschafft (Rýnský kraj, správní celek Svaté říše římské, převažuje oblast Porýní-Falc) – historické mapy a mapy celého území

Moll-0090.900,AG.T.X – Circulus Rhenanus Infer., Maynz Trier, Cölln (jsou zde zachyceny oblasti Porýní-Falc, Severní Porýní-Vestfálsko, tok Rýna, Mohuč, Trevír, Kolín) mapy

Příloha 3

Rukopisný atlas Giovanniho Rizza

Jiří Dufka

Osm druhotně rozřezaných pergamenových listů s námořním atlasem je vevázáno před tištěný nizozemský atlas Lucase Janssona Wagenaera *Speculum nauticum* z roku 1583, uložený v MZK pod sign. ST4-398. Pergamenové listy jsou podlepeny papírem.

Popis jednotlivých listů:

1. Kruhová mapa světa
2. Mapa středního Středomoří (pobřeží Provence, Apeninského poloostrova, západního Balkánu a severní Afriky)
3. Mapa západního Středomoří a pobřeží západní Evropy (Hispanšský poloostrov, Francie, Belgie, Nizozemí, Irsko, Anglie, Wales)
4. Mapa pobřeží západní Afriky a Kanárských ostrovů
5. Mapa severního Atlantiku s částí východního pobřeží Kanady a západního Irsku
6. Mapa východního Středomoří a pobřeží Černého moře
7. Mapa pobřeží Guinejského zálivu
8. Mapa části Atlantiku s východním pobřežím Brazílie a západním pobřežím Afriky

Všechny mapy mají detailně vykreslené pobřeží, zlacené námořní růžice a podrobnou portolánovou síť, některé z map obsahují kresby velryb a lodí.

Na druhotné rozřezání díla ukazují především názvy ukončené v polovině slova okrajem mapy, červené rámce jsou doplněny asi až u příležitosti vevázání k atlasu (zasahují do názvů).

Mapa vykazuje velkou podobnost s nedávno objeveným atlasem Jaumeho Olivese z Vědecké knihovny v Olomouci (viz www.manuscriptorium.com).

Autorství

První z tabulí je signována (zřejmě druhotně po rozřezání původního celku) „8 Tab. delin. Ioan Rizzo Messana 1591“. Obsahuje znak neznámé osoby - červeno-modře zlatou kroví dělený štít se stříbrnou hlavou, oddělenou zlatým břevnem. V hlavě štítu tři zlaté merlety, v červeném poli litery „S“ a „A“, v modrém šestihrotá zlatá hvězda.

Provenience

Nedlouho po připojení rukopisného atlasu k Wagenaerovu dílu, roku 1609, se celek dostal darem do rukou významného kardinála Francesca Marii Borbone Del Monte

(1549-1627), předního sběratele umění a Caravaggiova mecenáše, jak svědčí provenienční poznámka v závěru atlasu:

„Hic liber expurgatus conceditur Ill[ustrissi]mo. ac R[everendissi]mo. D[omino] D[omino] Cardinali de Monte P[at]rono n[ost]ro semper Colendissimo ad tenendu[m] ac Legendu[m]. In quo[rum] fidem & Datu[m] Romae in Palatio Apostolico die 14. Februarii 1609.

.. Thomas Pallauicinus Bononiensis

Magister, et socius R[everendissi]mi S[ocietatis] J[esu] Ludovici y Stella sacri Palatii Ap[osto]lici Magistri ex eius ordini[s].“

Osudy atlasu v následujících 200 letech jsou prozatím velkou neznámou. Roku 1818 se dostal jako součást daru novoříšských premonstrátů do knihovny brněnské Ackerbaugesellschaft, předchůdkyně Moravské zemské knihovny. Řeholníci ho koupili roku 1804 spolu se vzácnou knihovnou vídeňského dvorního sekretáře rytíře Franze Mayersfelda z Löwenkronu. Popisovaný atlas náleží bezesporu mezi nejceněnější a nejkrásnější kartografické dokumenty chované ve fondech MZK. Jeho digitalizaci připravujeme na rok 2008.

GeoMARC

<http://www.staremapy.cz/marc>

Geografické souřadnice v MARC 21

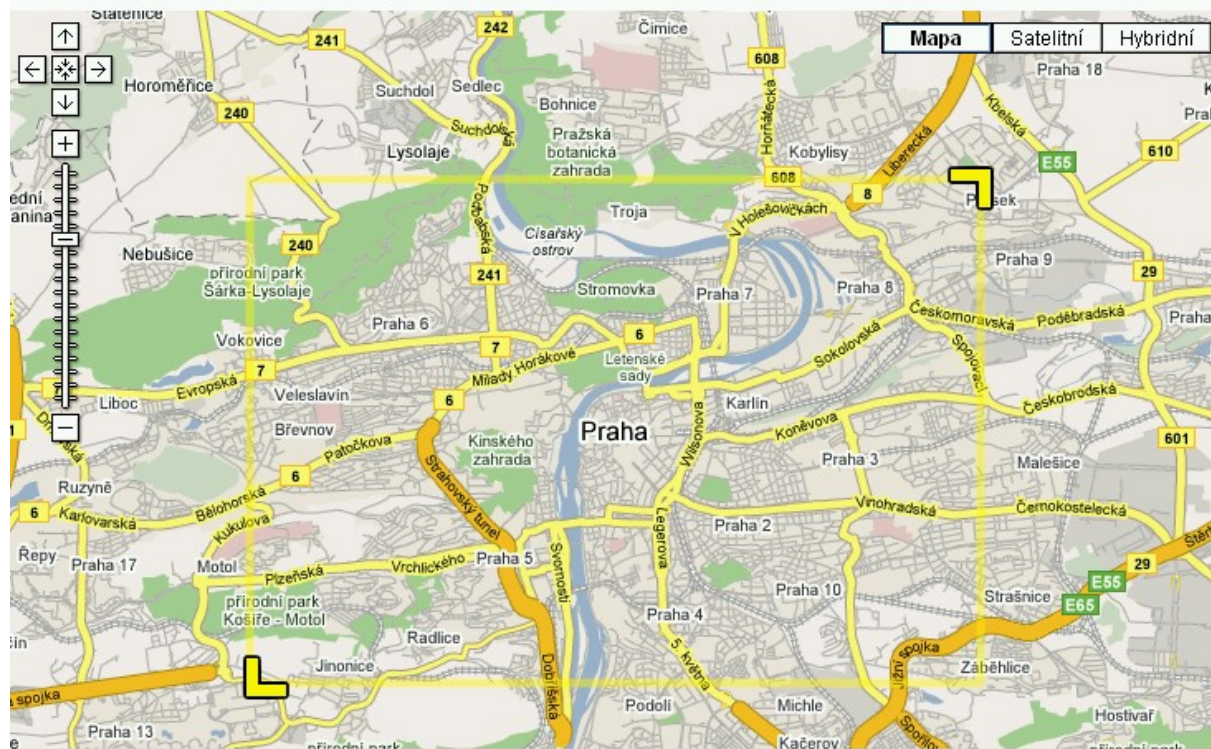
Geotagging pro bibliografický záznam pomocí Google Maps

Praha Hledat místo Přidat oblast zobrazenou na mapě

Určení oblasti přímým čtením souřadnic zeměpisné šířky a délky z okrajů mapy

pole 034: `$$dE0142041$$eE0142947$$fN0500717$$gN0500315`

pole 255: `$$c[ (014°20'41" v.d.--014°29'47" v.d./050°07'17" s.š.--050°03'15" s.š.) ]`.

Nástroj pro snadné vkládání geografických souřadnic do bibliografického záznamu

Příloha 5

Exlibris v historickém fondu MZK

Frekvenční analýza zápisů opakujících se nejvýše 20x:

Opakování stejného zápisu	Různých zápisů s daným počtem opakování
1	1522
2	123
3	46
4	18
5	23
6	10
7	8
8	4
9	3
10	5
11	2
12	3
13	2
14	1
16	1
18	1
19	1

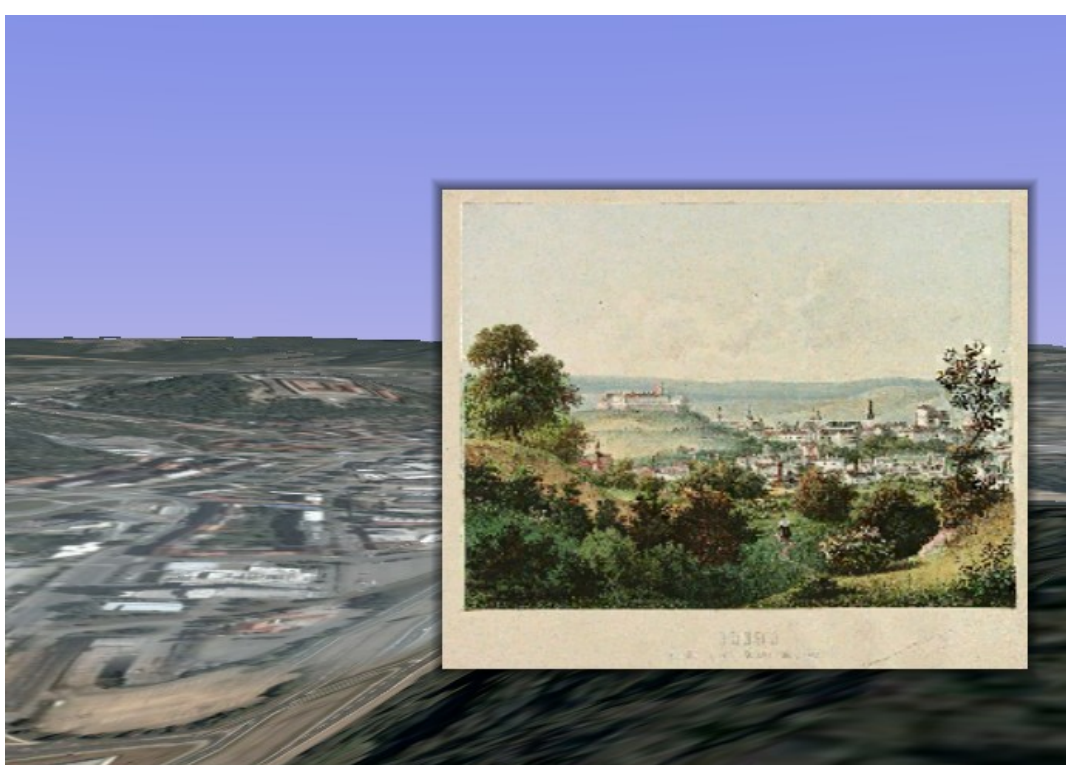
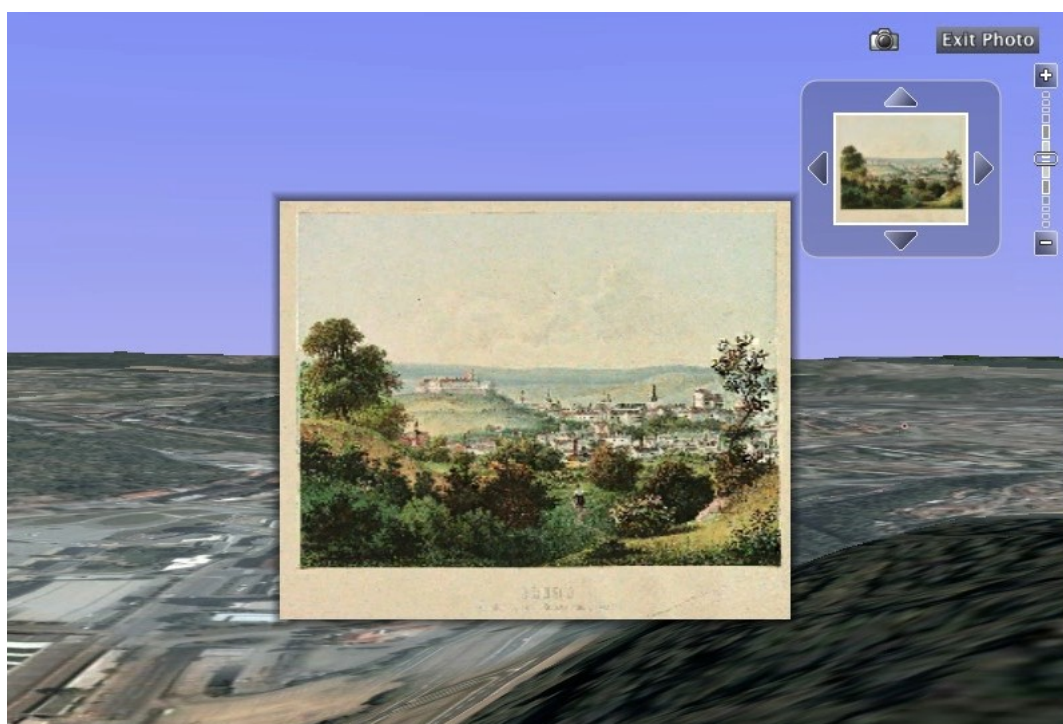
Více než 20 identických zápisů⁸:

- 21 (exlibris) Deutsch-Krawarn Schloss-Bibliothek
- 22 (exlibris) Friedrich Graf Sylva Tarouca
- 23 R. Gr. Wallis; (mědirytinové erbovní exlibris) Friedrich Graf Sylva Tarouca; (razítko) Franz. Museum d. K.K.m.s. Ackerbaugesellschaft
- 24 Ex libris Comitum Wallis exlibris Friedrich Graf Sylva Tarouca
- 30 (mědirytinové exlibris) Ex Bibliotheca Putzlacheriana
- 31 exlibris Sylva Tarouca
- 32 (mědirytinové erbovní exlibris) E: T: Duc de Sylva Tarouca
- 34 exlibris E. T. de Sylva Tarouca razítko [zámecká knihovna] Čechy [pod Kosířem]
- 35 (exlibris) Norae Lutzow
- 40 Ex libris Jo s. G. A. Szalatnay Ev. Theol. H. C. nat.1861
- 45 (mědirytinové exlibris) Friedrich Graf Sylva Tarouca; (razítko) Franz Museum d. K.K.M.S. Ackerbaugesellschaft
- 58 (exlibris) Deutsch Krawarn Schloss-Bibliothek
- 67 (mědirytinové erbovní exlibris) Friedrich Graf Sylva Tarouca; (razítko) Franz. Museum d. K.K.m.s. Ackerbaugesellschaft
- 83 (erbovní exlibris) Deo Soli Gloria! Ex Libris: Theol. Ref. Ios. Gust. Ad. Szalatnay de Nagy Szalatna Nat. Anno MDCCCLXI Pragae
- 84 (exlibris) Ex libris Jos. G. A. Szalatnay Ev. Theol. H.C. nat. 1861
- 87 (mědirytinové erbovní exlibris) Ex Bibliotheca Putzlacheriana
- 234 (exlibris) Z Knih Adolfa Patery
- 1187 (mědirytinové erbovní exlibris) Friedrich Graf Sylva Tarouca
- 1432 exlibris Friedrich Graf Sylva Tarouca

⁸ I z uvedených příkladů je patrné, že mnohé zápisy se vztahují ke stejné osobě a často i ke stejnému exlibris. Výhoda využití autoritní báze je zřejmá.

Příloha 6

Google Earth a veduty

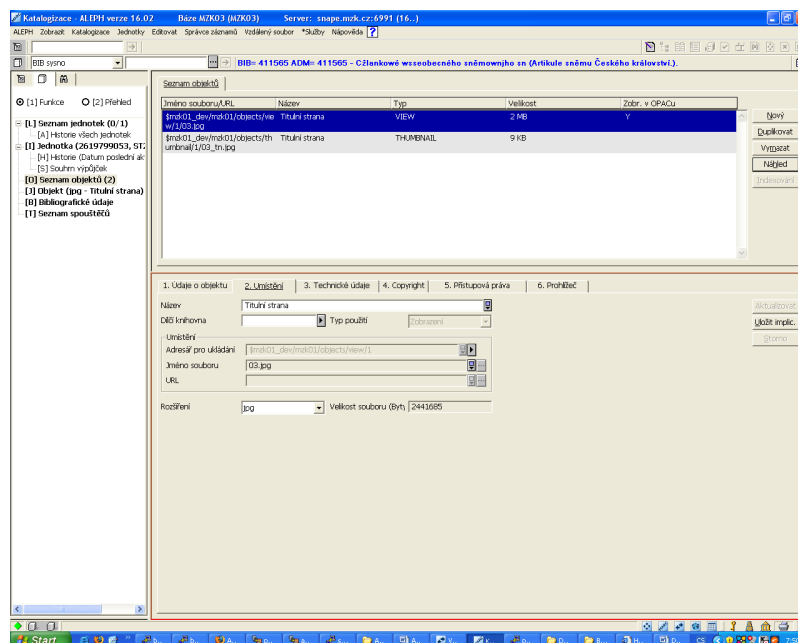
Pohled na brněnský Špilberk. K vedutě je nutné připojit geografickou souřadnici jejího umístění (tedy v ideálním případě ne souřadnici místa na ní zobrazeného ale místa odkud zobrazené místo sledujeme) a údaj o směru pohledu (úhlová odchylka od východního směru).

Příloha 7

ADAM - Aleph Digital Asset Module

Aleph Digital Asset Modul (ADAM) je speciální modul, který umožňuje knihovnám pracovat s digitálními objekty a metadaty (popisnými záznamy) v prostředí knihovního systému ALEPH 500. Díky němu mohou být knihy a seriály umístěny společně s obrazovými, zvukovými či audio-vizuálními záznamy.

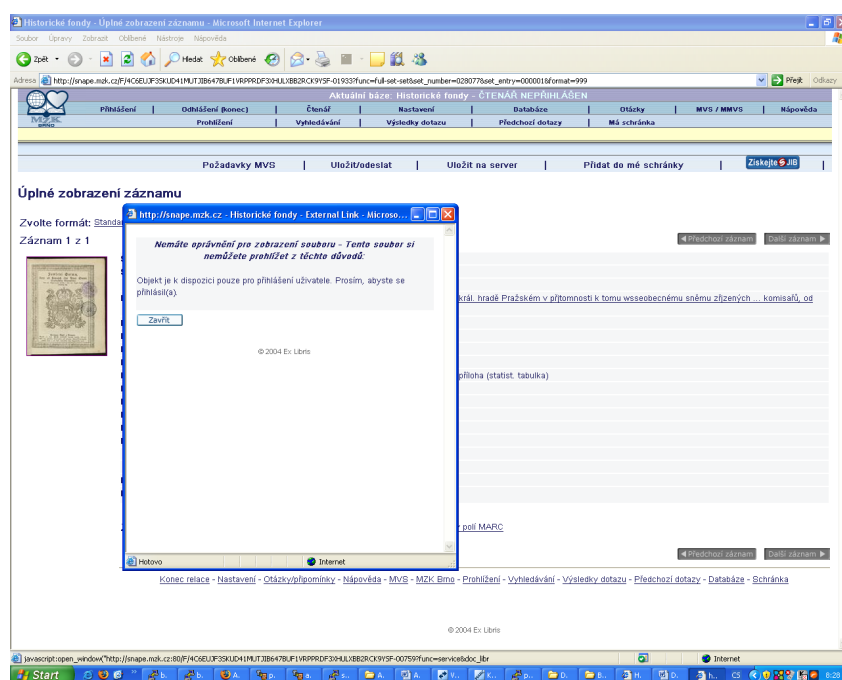
Importování digitálních objektů je začleněno do modulu Katalogizace a je velice podobné tvorbě nových jednotek.

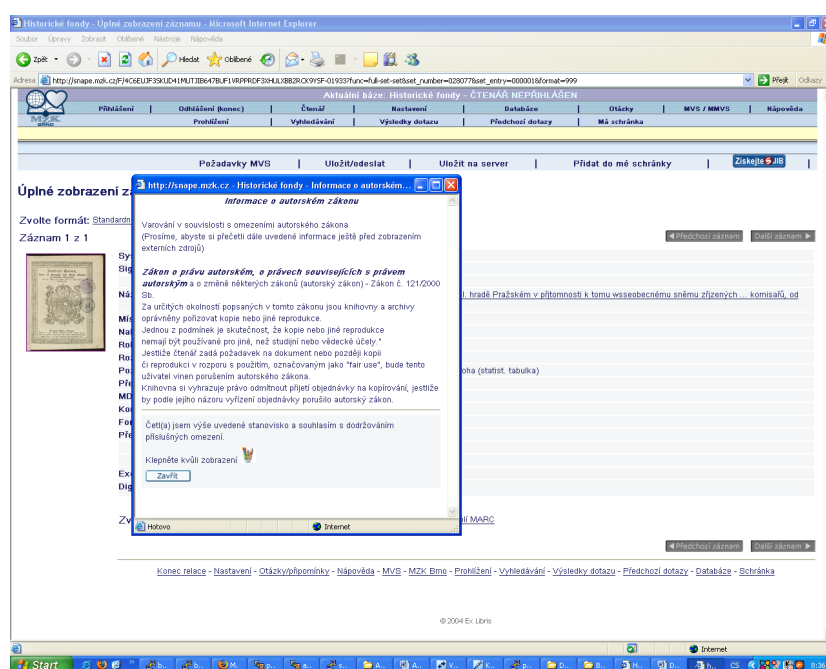
Při tvoření objektu je nutné zadat název, pod kterým čtenář uvidí popsany daný digitální objekt ve WWW OPACu. Pod daným názvem (+ přípona) se rovněž objekt následně uloží do předem definovaného adresáře. V případě, že by se dva soubory jmenovaly stejně, si systém přidá k názvu systémové číslo bibliografického záznamu.

To, kam se daný objekt uloží, je definováno v tabulce `tab_z403_directory.lng` na serveru. Je možné zadat pro každou dílčí knihovnu jiné úložiště. Platí pravidla, že náhledy se ukládají do adresáře `thumbnail`, plné dokumenty do adresáře `view` a indexy do adresáře `index`. O to, aby v adresáři nebylo příliš mnoho souborů, se stará systémová proměnná (v MZK je nastavena na číslo 1000). V každém výše zmíněném adresáři se tvoří podadresáře 1/, 2/, ... Následující podadresář se vytvoří až v momentě, kdy se zaplní (= počet souborů se rovná systémové proměnné) adresář předcházející.

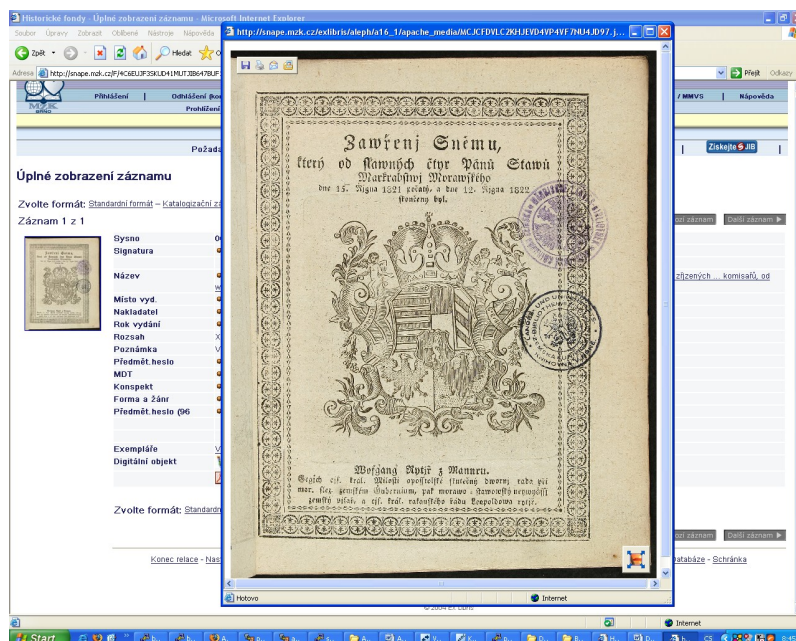
Při tvoření objektu je také možné nastavit, kdo si bude schopen daný objekt prohlížet. Například se dá nastavit prohlížení pro čtenáře přihlašující se z dané externí IP adresy, můžeme umožnit prohlížení pouze čtenářům patřícím pouze k dané dílčí knihovně nebo jsme schopni umožnit zobrazení pouze čtenářům, kteří jsou přihlášení do WWW OPACu.

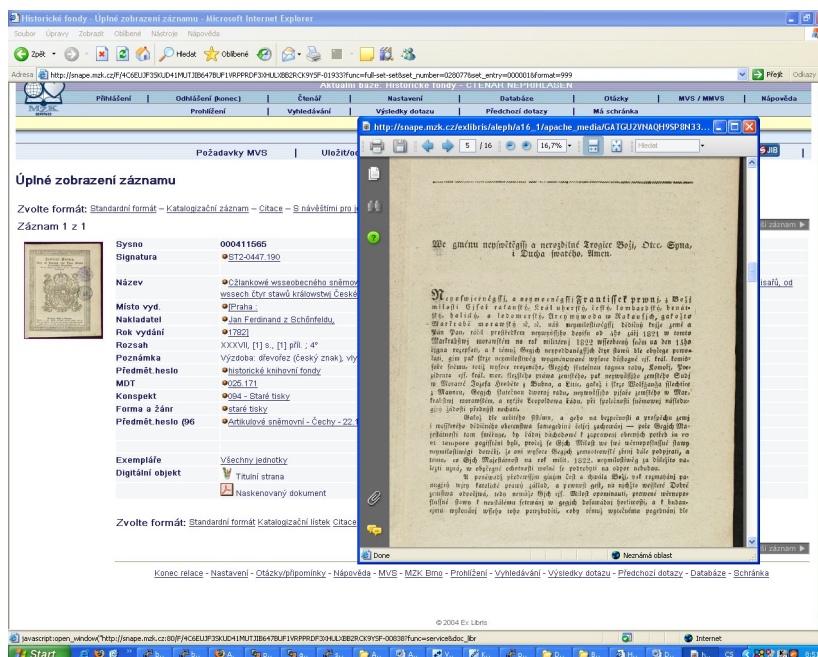
ADAM rovněž umožňuje nastavení různých poznámek k autorským právům.

V případě, že importovaný obrázek je velký, můžeme snadno vytvořit jeho náhled. Stane se tak pouhým klepnutím na tlačítko *Náhled*. Náhled obrázku je ve WWW OPACu vidět vlevo od bibliografických informací. Po kliknutí na náhled se nám zobrazí v původní velikosti.

Importujeme-li textový dokument, je možné ho fulltextově zaindexovat. Systém tak učiní automaticky po kliknutí na tlačítko *Indexování*. Jediné, co je důležité je, abychom správně zvolili znakovou sadu. Po zaindexování je možné ve WWW OPACu fulltextově vyhledávat.

ADAM podporuje kromě manuálního importování objektů i importy dávkové. Nabízí rovněž statistické výstupy, např. sledování přístupů k digitálním objektům. Modul ADAM je možné využívat i spolu s autoritními bázemi.